

→ 莊子 (Zhuangzi / Čuang-c')

天 tian / tchien = Nebe; příroda

Zhuangzi 4:

Stalo se, že onemocněl mistr Yu, a mistr Si se za ním vypravil, aby se ho přeptal, jak se mu vede. „Velkolepé! Stvořitel mě vzal do ruky tak, že jsem jako svázaný, sevřel mě v dlani, že vypadám jako hrbatý trpaslík, který má všechny vnitřní orgány vyhřezlé někam nahoru, bradu zapíchnutou do pupku, ramena výš než temeno hlavy, kostrč mi trčí k nebi. Něco se nejspíš zadrhlo v poměru yin a yang. [...] Mistr Si řekl: „Máte snad něco proti tomu?“ – „Ale vůbec nic. Co bych měl namítat? Půjde-li to tak dál, udělá z mého levého ramene za čas kohouta a já skrze něj budu držet noční hlídku; [...] z mých hýždí udělá časem kola a já s duší koně se sám zapřáhnu do kočáru, rozjedu se a už nikdy nebudu potřebovat žádné spřežení. Tak přicházíme ve svůj čas a odcházíme, jak věci plynou. [...] Staří tomu říkali zbavit se pout! Někdo se ovšem osvobodit nedokáže, věci ho příliš svazují. Žádná věc nemůže přemoci Nebe; tak tomu bylo odjakživa, takže proč bych měl něco namítat!“

Zhuangzi 17:

Jednonožec oslovil stonožku: Skáči po jedné noze, v tom nemám rovného, ale ty se pohybuješ na tolika nohou, jak to vůbec děláš? Stonožka pravila: Ale tak to není. Neviděl jsi plivat člověka? Když plive, ty větší kapky jsou jako perly, menší jsou jako rosa, padají v tak podivuhodné směsici, že ji nikdo nikdy nerozpočítá. A tak i já spouštím svůj nebeský mechanismus (tianji), aniž bych věděla, čím k tomu dochází.

至人 zhiren / č'-žen = dokonalý člověk; 神人 shenren / šen-žen = božský člověk

Zhuangzi 1:

Dokonalý člověk má božskou povahu (zhiren shen yi). Močály mohou hořet a on se nespálí, velké řeky zamrznou a on nepocítí chladu, hromobití budou štípat skály, vichřice vzduje hladinu moře, jím to nezatřese. Takový člověk jezdí na mracích a na mlhách, sedlá si slunce a měsíc a na nich putuje za břehy čtyř oceánů. Na tomto člověku nezmění nic ani smrt, ani život, o to méně se ho dotknou pravidla prospěchu a škody.

Zhuangzi 19:

Mistr Lie se ptal strážce soutěsek Yina: „Dokonalý muž (zhiren) putuje pod hladinou, aniž se zalkne, prochází ohněm, aniž se spálí, putuje nad deseti tisíci věcí a nelekne se. Smím se vás zeptat, jak to vše dokáže?“ Strážce Yin pravil: „Je to tím, že stráží čistotu qi. Není to ani věcí vědění, ani obratnosti, nadání či odvahy. [...] Věci vznikají tam, kde ještě neexistuje tvar, a dospívají až tam, kde se nic nemění. Tomu, kdo tohle pochopí hluboce a úplně, nebudou věci překážet. Zůstane stát ve sféře bez výstřelků, skryje se v kraji bez krajností, proputuje koncem i počátkem deseti tisíce věcí, sjednotí svou přirozenost (xing), živí svou qi, sjednocuje svou charismatickou sílu (de), aby pochopil, z čeho se rodí věci. Takový je to člověk, jeho nebe střeží svou celost, jeho qi je bez kazu. Věci do něj neproniknou. Vypadne-li opilec z vozu, zraní se, ale nezabije. I když má kosti a klouby jako ostatní lidé, přece si neuškodí jako oni, protože jeho duch (shen) zůstává celý a nedotčený. Neví, že jel, neví, že vypadl. Smrt a život, leknutí a strach nevstoupily do jeho hrudi a on tak čelí věcem bez vědomí jakéhokoli nebezpečí. Jestliže tedy on dosáhl takové celistvosti toliko alkoholem, co teprve celost dosažená nebem! Světec se skrývá v nebeském, a proto mu nikdo neublíží.

Zhuangzi 20.1

Mistr Zhuang jednou procházel horami a tu uviděl veliký strom s mohutnými větvemi a bohatým lisovím. Zastavil se u něj dřevorubec, ale nevybral si jej. Mistr se zeptal na důvod. „Není k ničemu“, odpověděl dřevorubec a Mistr pravil: „Takže tento strom vlastně mohl naplnit svůj přirozený věk jen proto, že nemá žádnou hodnotu.“

Když vyšel z hor, ubytoval se v domě starého přítele. Ten, potěšený jeho návštěvou, poručil domácím chlapci zabít a uvařit husu. „Kterou z nich mám zabít“, poprosil chlapec, „jedna z nich zpívá, ta druhá nějak zpívat nemůže, kterou mám zabít?“ A hospodář řekl: „Zabij tu, která nezpívá.“

Nazítří se jeden z žáků zeptal mistra Zhuanga: „Naposled tam v horách mohl ten strom naplnit svůj přirozený věk jenom proto, že neměl žádnou hodnotu, tady zas hospodářova husa zemře právě proto, že jí určitá hodnota chybí. Mistrě, čím místo byste zaujal?“

*Mistr Zhuang se rozesmál: „Nejraději bych zůstal stát někde mezi hodnotou a nehodnotou. Zdálo by se, že nejlepší by bylo zůstat stát mezi hodnotou a nehodnotou, ale tak tomu není, protože ani tak se nevyhneš újmě. Pouze pro toho, kdo si sedlá dao a de a na nich pluje a putuje, to neplatí. Nevelebený, nehaněný, jednou drak, jednou had, v proměnách s časem, neochotný cokoli činit pro cokoli, jednou nahoře, jednou dole, jedinou mírou všeho: harmonie. Pluje a putuje s otcem deseti tisíce věcí. **Jak by mohl přijít k újmě, zachází-li s věcmi jako s věcmi, ale sám není věcí mezi věcmi? [...] Pamatujte si, mí žáci, vaším domovem je jen dao a de.***

Zhuangzi 7:

Ve státě Zheng žil božský šaman (神巫 shen wu / šen wu), řečený Ji Xian, a ten pokaždé poznal, kdo z lidí na zemi má zemřít a kdo bude žít, komu hrozí neštěstí a na koho čeká štěstí, kdo se dožije dlouhého věku a kdo zemře mlád, všechno předurčil na rok, měsíc a den, jakoby byl sám božstvem (shen).

Obyvatelé státu Zheng při jeho spatření nechávali všeho a v posvátné hrůze před ním prchali. Viděl jej také mistr Lie a byl jeho osobností zmámený. Vrátil se, aby o něm pověděl svému učiteli Huovi: „Až dosud jsem považoval vaši cestu (夫子之道 fuzi zhi dao) za vrchol dokonalosti, teď jsem seznal, že může být ještě něco dokonalejšího.“

Mistr Hu řekl: „Do této chvíle jsme se spolu nedostali dál než k literě mého učení (文 wén), ještě jsme se nedobrali k jeho podstatě (實 shí), a ty sis už jistý, že znáš moji cestu. Můžeš mít třeba celé hejno slepic, ale bez kohouta vejce nepořídíš. Ty svou cestu vystavuješ na odiv světu, aby sis získal důvěru lidí, proto tě takový člověk snadno dokáže odhadnout podle tvé fyziognomie. Zkus s ním přijít za mnou a já mu ukážu.“

[...] – mistr Lie, mistr Hu a šaman

Po této zkušenosti se šamanem mistr Lie uznal, že on sám ještě ani zdaleka nezačal s opravdovým studiem, a navrátil se domů, tři roky odtamtud nevyšel. Vařil na kamnech místo své ženy, krmil prasata tak, jako by hostil lidi, ničemu ve svém konání nedával přednost před druhým, od broušení a řezání drahých kamenů se vrátil k surové prostotě (復樸 fù pú). Až posléze stál sám jak navršený kopec hlíny, uprostřed všech zmatků zůstáváje svůj a v jednotě se vším setrval do konce.

Laozi 28:

Kdo znát svou mužskou stránku, ale drží se své ženské stránky, stane se údolím podnebesí.

Kdo se stane údolím podnebesí, pravá charismatická síla de se od něj neodloučí, navrací se do stavu novorozence.

Kdo zná své bílé stránky, ale drží se svých černých stránek, stane se vzorem pro podnebesí.

Kdo se stane vzorem pro podnebesí, pravá charismarická síla de se [od něj] neodchýlí, navrací se do stavu bez krajnosti.

Kdo zná svou slávu, ale drží se svého ponížení, stane se dolinou podnebesí.

Kdo se stane dolinou podnebesí, ten má pravé charismatické síly de dostatek, navrací se do stavu nevyhraněnosti (復歸於樸 fù guī yú pù).

Pokud se stav nevyhraněnosti rozmělní, pak [ze špalku] vznikne užitný nástroj (器).

Zhuangzi 7:

Vládcem Jižního moře je Shu, to jest Prudký, vládce Severního moře je Hu, to jest Náhlý, vládcem Středu byl Hundun, to jest Chaos. Vládcové Hu a Shu se často scházeli na území Hundunově a tento vládce je vždy skvěle pohostil. I radili se vládcové Shu a Hu, jak by se svému hostiteli, vládci Hundunovi, odvděčili za jeho laskavost. A řekli si: „Všichni lidé mají po sedmi otvorech, jimiž vidí, slyší, přijímají potravu, dýchají, jenom on nemá žádný, pokusíme se mu je vyvrtat.“

Denně vyvrtali jeden otvor, a sedmého dne Hundun zemřel.

Zhuangzi 7:

Nie Que se ptal Wang Nia, čtyřikrát se zeptal a Wang Ni čtyřikrát nevěděl, Nie Que začal blaženě skákat a hned to běžel povědět mistru Pu'yiovi.

Mistr Pu'yi na to řekl: „To jsi pochopil až nyní? Muž z rodu Youyu se přece nikdy nemohl rovnat muži z rodu Tai, muž z rodu Youyu v sobě nepřestal chovat humanitu, jí chtěje působit na lidi, a skutečně měl nad lidmi tu moc, ale nepřestal lidi peskovat za to, že nejsou takoví, jací mají být; zatímco muž z rodu Tai spal zdravým spánkem spravedlivých, a když se probudil, byl čilý, považoval se jednou za koně, jindy za buvola, jeho poznání bylo z hloubi duše upřímné a bezprostřední, jeho ctnost byla opravdová, ale on nikdy nezačal lidem vyčítat, že nejsou takoví, jací by měli být.“

Zhuangzi 2:

Zdálo se jednou Zhuang Zhouovi, že je motýl, jenž poletuje kolem, motýl se cítil motýlem, sám sebou spokojený, dělal co se mu zlíbilo, nevěděl, že je Zhou. Náhle procitne a ustrne, je Zhou! Neví, zdálo se Zhouovi, že je motýlem, nebo se zdá motýlu, že je Zhou? Zhou a motýl, přece tu musí být rozdíl! Tomu se říká proměnlivost věcí!

Zhuangzi 6:

Yan Hui pravil: „Dělám pokroky.“

„Co tím chceš říci?“ opáčil Konfucius.

„Zapomněl jsem na humanitu a povinnosti.“

Konfucius řekl: „To je sice dobře, ale ještě to není to pravé.“

Opět jiného dne se setkali a Yan Hui znovu oznámil: „Udělal jsem další pokrok.“

„Co tím chceš říci?“

„Zapomněl jsem na obřady a na hudbu.“

„I to je dobré, ale stále to není to pravé.“

Setkali se dalšího dne a Yan Hui řekl: „Udělal jsem další pokrok.“

„Co tím chceš říci?“

„Sedím a prostě zapomněl jsem.“

Konfucius sebou trhl: „Co tím chceš říci, že sedíš a zapomněls?“

Yan Hui řekl: „Spouštím ochablé údy i tělo, propouštím ze svých služeb čivy i rozum. Tak jsem opustil své tělo a zapudil své vědomí ve veliké jednotě, to je, čemu říkám, sedím a prostě zapomněl jsem.“

Konfucius pravil: „Jsi-li takto v jednotě se vším a nemáš-li už žádných náklonností, jsi-li sám tak proměnlivý, že nemáš už nic stálého, pak jsi vskutku moudrý, moudřejší než já, dovol mi jít za tebou a následovat tě!“

無為 wúwéi = „nedělat nic“, nezasahovat – taoistický ideál lidského jednání

Zhuangzi 7:

Pan Yang Ju navštívil Lao Dana. Řekl: „Slyšel jsem o člověku rychlém jako ozvěna a silném jako palácový trám, jenž studuje Cestu s tím nejjasnějším porozuměním věcem a s neumdlévající pílí. Můžeme toho člověka přirovnávat k osvíceným králům?“

Lao Dan řekl: „V porovnání se světci je to jen otrok a námezdný řemeslník, jenž vysiluje své tělo a zmáhá srdce. Vždyť jsou to právě znamení zdobící tygra či leoparda, která k nim spolehlivě přivábí lovce, a je to šikovnost opice a schopnost psa lovit krysy, která tato zvířata zaručeně přivedou do obojku. Což se dá něco takového přirovnávat k osvíceným králům?“

*Pan Yang Ju znejistěl: „Co tedy můžete říci o vládě osvícených králů?“
„Jak vládli osvícení králové? Svým dílem zasáhli celou zem, a přece se zdálo, jako by to ani nebyla jejich věc. Svým vlivem zasáhli všechny věci, ale zdálo se, že lid snad ani neví o jejich existenci. Nikoho nevyzvedali ani nechválili, nenechávali věci těšit se ze sebe samých, sami stojíce tam, kde je to neměřitelné, sami putující tam, kde není nic.“*

Laozi 3:

Nevyzdvihujme nadané, aby lid mezi sebou nesoupeřil.

Neceňme si zboží, které se těžko získává, aby se z lidu nestávali zloději.

Neukazujme to, po čem by se dalo toužit, aby mysli lidu nebyly zmatené.

A tak, když vládli nanejvýš moudří mužové, vyprazdňovali jeho mysl, naplňovali jeho břicho, oslabovali jeho ambice, posilovali jeho kosti.

Často způsobovali, že lid byl v nevědomosti a bez tužeb, způsobovali, že všelijací chytráci si opravdu netroufali vyvíjet činnost.

Konali tak, že nic nedělali, ale nebylo nic, co by nebylo v pořádku (為無為, 則無不治).

Lunyu, 15. 5

Mistr pravil: „Pokud jde o ty, kdo aniž by něco dělali, měli vše v pořádku, takovým byl zajisté Shun! Vždyť co on dělal? Dbal, aby se sám choval se skromnou zdvořilostí, otočil se tváří přesně k jihu a to bylo vše.“

Hanfeizi 5:

Pokud jde o dao, je počátkem všech věcí a měřítkem toho, co je správné a nesprávné. Proto řádný vládce pečlivě pozoruje ten počátek, aby chápal zdroj všech věcí, a stará se o to měřítko, aby viděl zárodky úspěchu a škody.

Osvícený vládce proto zůstává prázdný a tichý a čeká co bude: nechává jména, aby se sama pojmenovala, záležitosti, aby se samy vyřešily. Díky tomu, že je prázdný, chápe povahu věcí. Díky tomu, že je tichý, chápe správnost jednání.

Ti, kdo přicházejí s návrhy, sami definují navrhovaný úkol. Ti, kdo mají již svěřený úkol, sami zodpovídají za jeho realizaci. Když si definice a realizace odpovídají, vládce nemá proč by do věci zasahoval a pouze nechává věci projeviti jejich povahu.

Proto se říká: „Vládce nesmí nikdy projevit, po čem touží.“ Pokud vládce projeví, po čem touží, jeho ministři se mu budou [podle toho] snažit vlichotit. „Vládce nesmí projevit své myšlenky“. Pokud vládce projeví své myšlenky, jeho ministři budou měnit své názory [podle toho].

Proto se říká: „Skryj, co máš rád i co nemáš rád, a tvoji ministři projeví svou pravou barvu. Skryj své předsudky i svou inteligenci a tvoji ministři se budou starat pouze o své vlastní úkoly.“

Hanfeizi 7:

Moc si nepřeje být viděna, je nenápadná a nekoná (wuwei). Konkrétní úkoly jsou rozděleny na všechny strany, zatímco klíč ke všemu zůstává ve středu. Světec pevně drží klíč, zatímco ze všech stran přicházejí vykonat práci. Prázdný, vyčkává, a ostatní pro něj pracují. [...] Neboť pro každou věc je vhodné něco jiného, každá surovina má své uplatnění. Pakliže vše je na svém místě, vládce nemusí konat (wuwei): Nechává kohouta hlídat noc a kočku posílá chytat myši. Pakliže využívá rozmanité schopnosti každého jednotlivce, vládce nemusí sám nic konat. Naopak když se vládce něčím sám zabývá, pak není dílo vykonáno, jak má být.

Dílo Zhuangzi:

3 díly:

- 1) Vnitřní kapitoly (1-7)
- 2) Vnější kapitoly (8-22)
- 3) Různé kapitoly (23-33)

Textové vrstvy: (dle A. C. Grahama)

- 1) „Zhuang“ – 1-7, „Zhuangovi následovníci“ – 17-22 (autentické jádro díla)
- 2) „primitivista“ – 8-10
- 3) „eklektici – zbytek

Primitivista:

Kůň má kopyta, kterými našlapuje na jinovatce nebo na sněhu, má srst, která ho chrání před větrem a chladem, spásá trávu, pije vodu, zvedá nohy a cválá po stepi – to vše je pravá přirozenost koně. Nejhonosnější paláce s prostornými komnatami mu nejsou k ničemu.

Až přišel Bole a prohlásil: „Já umím zacházet s koňmi.“ Opálil jim hřívky, ořezal kopyta, ryl jim do kůže a cejchoval je; na hlavu jim nasadil chomout, za nohy je přikoval ke sloupům koníren; a tak z každé desítky koní dva až tři uhynuli. Držel je o hladu a žízni, nutil je do klusu či cvalu, jeho drezúra jim přinášela jen samou trýzeň, jak je škrtily ozdobné otěže, jak je poháněl strach z jezdeckého bičíku; víc než polovina koní uhynula.

Stejně tak hrnčíř prohlásil: „Já umím zacházet s hlinou, já vím, jak okrouhlé padne kružidlu, jak hranaté padne úhelníku.“

A prohlásí tesař: „Já umím zacházet s dřevem, já vím, jak křivé padne háku, jak rovné padne šňůře.“

Ale co přirozenost hlíny a dřeva, copak ta se snad chtěla vejít do všech těch kružidel, úhelníků, háků, šňůr? Přesto přese všechno pokolení za pokolením vyhlašuje, že to byl Bole, kdo uměl dokonale zacházet s koňmi, že to byli mistr hrnčíř a mistr tesař, kdo uměli mistrně zacházet s hlinou či dřevem!

Já si myslím, že s dokonalým zacházením s podnebesím se to má docela jinak! Trvalou přirozeností lidí je, že se šatí tím, co ušijí, živí se tím, co sklídí, čemuž se říká společná síla. Zachovat tuto jednotu, nevybočovat z ní, nazveme nebeskou svobodou. V dobách, kdy jim byla ještě vlastní společná síla, se lidé pohybovali pokojně a hleděli zpříma. Přes hory ovšem tenkrát ještě nevedly stezky a chodníky, vodní hladiny nekřížovaly lodě a řeky nepřetínaly mosty, deseti tisíce věcí žily pospolu a nepřestaly tíhnout ke svým krajům; ptáci a zvířata žili v hejnech a stádech, i trávy a stromy rostly pohromadě. Lidé si mohli chytit kterékoli zvíře a svézt se na něm, mohli si přitáhnout kteroukoli větev s ptačím hnízdem a nahlédnout do něj.

V dobách, kdy jim byla ještě vlastní společná síla, lidé žili pospolu se zvěří, byli jedna rodina s deseti tisícem věcí; koho by vůbec napadlo, že se lidé dělí na vznešené a nízké. Všichni si byli rovni ve své nevědomosti a tak se nezpronevěřovali společné síle, prostí sobeckých zájmů sdíleli, čemu se říká prostá nerozdělenost! V této prosté nerozdělenosti se prosazovala přirozenost lidu!

Načež dorazili mudřeci, pinožili se za humanitou a klopýtali za spravedlivostí; tehdy podnebesí prvně upadlo do nejistoty. Všechny zahltili hudbou a zahrnuli obřady; tehdy se podnebesí začalo rozdělovat. Kdyby nechali prostý kmen nedotčený, vznikly by obětní poháry? Kdyby nechali nedotčený surový nefrit, kde by se vzaly šperky? Kdyby nerozkotali cestu a její sílu, kde by se vzala jaká humanita a spravedlivost? Kdyby se lidé neodcizili svým přirozeným citěním, k čemu by jim byla hudba a obřady? Kdyby se nemíchalo patero barev, kdo by měl potřebu nosit ornament? Kdyby se nemíchalo patero tónů, kdo by dal na šest hudebních pravidel? Zničení surového kmene kvůli zhotovení nějakého náčiní, to je tesařova vina. Rozkotání cesty a zničení síly kvůli nějaké humanitě a spravedlivosti, to je vina mudřeců.

Kapitola 33:

Přehled soudobého myšlení; Lao Dan a Zhuang Zhou zvlášť.